

พิมพ์ครั้งที่ ๕

การเมืองในประวัติศาสตร์
ราชสำนัก หงสาวดี-ศรีอยุธยา

พระสุพรรณกัลยา

จากตำนาน สู่น้ำประวัติศาสตร์

ดร. สุนทร ชูตินทรานนท์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุเนตร ชุตินธรานนท์

เป็นชาวกรุงเทพฯ โดยกำเนิด

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง)
สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ได้รับ M.A. (History) และ Ph.D. (Southeast Asian History) จากมหาวิทยาลัย
คอร์เนลล์ (Cornell University) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการศูนย์ไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานที่ตีพิมพ์ออกเผยแพร่ เช่น

- สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง

- พม่ารบไทย : ว่าด้วยสงครามระหว่างไทยกับพม่า

- บุเรงนองกะยอติหนวธา : กษัตริย์พม่าในโลกทัศน์ไทย

- พม่าอ่านไทย : ว่าด้วยประวัติศาสตร์และศิลปะไทยในทัศนะพม่า

- On Both Sides of the Tenasserim Range : History of Siamese-Burmese

การเมืองในประวัติศาสตร์
ราชสำนัก หงสาวดี-ศรีอยุธยา

พระสุพรรณกัลยา จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์

ดร.สุนทร ชุตินทรานนท์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราคา ๑๙๒ บาท

พระสุพรรณกัลยา ● ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์

พิมพ์ครั้งแรก : กันยายน ๒๕๔๒

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : กันยายน ๒๕๔๒

สำนักพิมพ์มติชน

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : มกราคม ๒๕๔๖

พิมพ์ครั้งที่ ๔ : มิถุนายน ๒๕๔๖

พิมพ์ครั้งที่ ๕ : มกราคม ๒๕๕๐

ราคา ๑๔๒ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

สุเนตร ชุตินธรานนท์.

การเมืองในประวัติศาสตร์ราชสำนัก หงสาวดีศรีอยุธยา พระสุพรรณกัลยา จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๐.

200 หน้า : ภาพประกอบ.

1. พระสุพรรณกัลยา--ชีวประวัติ 2. ไทย--ประวัติศาสตร์--กรุงศรีอยุธยา I. ชื่อเรื่อง 959.3023

ISBN 974 - 322 - 819 - 5

ภาพจากปก

ลายเส้นโดย : สุทธิกษณ์ บุนปาน

- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุชาติ ศรีสุวรรณ ● ผู้ช่วยผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประยงค์ คงเมือง
- บรรณาธิการบริหาร : สุทธิกษณ์ บุนปาน ● บรรณาธิการสำนักพิมพ์ : ศิริพงษ์ ภิทยวิโรจน์
- ผู้ช่วยบรรณาธิการ : อพิสิทธิ์ ชีระจารุวรรณ ● พิสูจน์อักษร : พัทน์นลิน อินทรหอม
- ศิลปกรรม : นุสรา สมบูรณ์รัตน์ ● ออกแบบปก : สุทธิกษณ์ บุนปาน
- ประชาสัมพันธ์ : กมลทิพย์ ธนะกิจรุ่งเรือง

สำนักพิมพ์มติชน • www.matchonbook.com

บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅมล ประชาานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๑๓๓๕ โทรสาร ๐-๒๕๔๘-๕๘๘๘

แม่พิมพ์สี-ขาวดำ : กองพิมพ์สี บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅมล ประชาานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๔๐๐-๒๔๐๒

พิมพ์สี : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด ๒๗/๑ หมู่ ๕ ถนนสุขาประชาสรรค ๒ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๘-๒๑๓๓, ๐-๒๕๔๒-๐๕๙๖ โทรสาร ๐-๒๕๔๘-๐๕๙๗

จัดจำหน่ายโดย : บริษัท งานดี จำกัด (ในเครือมติชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅมล ประชาานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๐๕, ๓๓๐๖ โทรสาร ๐-๒๕๔๐-๐๕๘๘

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co.,Ltd. 12 Tethsabannarueam Rd,

Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

สารบัญ

การเมืองในประวัติศาสตร์
ราชสำนัก หงสาวดี-ศรีอยุธยา
พระสุพรรณกัลยา
จากตำนาน สู่หน้าประวัติศาสตร์

คำนำเสนอ ดร.ธิดา สารยา	(๙)
บทนำ ดร.สุเนตร ชุตินทรานนท์	(๑๕)
เจตนารมณ์ในการมอบทุนการวิจัย พญ.นลินี ไพบูลย์	(๑๙)
ตอนที่ ๑ ต้นรากแห่งตำนานพระสุพรรณกัลยา	๓
คำให้การฯ ทั้ง ๒ เล่ม ว่าด้วยพระสุพรรณกัลยา	๙
“แก่นเรื่อง” สมเด็จพระนเรศวรฯ ได้มาจากคำบอกเล่า	๑๗
ที่แต่งเติมแล้ว	
พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาไม่มีเรื่องพระสุพรรณกัลยา	๒๒
รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างตำนานเรื่องพระนเรศวรฯ	๒๙
สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ	๓๒
ตัดเสริมเติมตำนานพระนเรศวร-พระสุพรรณกัลยา	
ย้อนรอยกรรม “พระสุพรรณกัลยานิยาม”	๔๑

(๖) พระสุพรรณกัลยา : จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์

ตอนที่ ๒	พระสุพรรณกัลยาในประวัติศาสตร์	๗๕
	ความสัมพันธ์อยุธยา-หงสาวดี	
	ชัตติยนารีแห่งราชอาณาจักรสยาม	๗๘
	พุกามประเทศที่มากด้วยชัตติยนารี	๘๗
	พระสุพรรณกัลยาในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ อยุธยา-หงสาวดี	๑๐๒
	อำนาจที่เปราะบางพร้อมล่มสลายของราชวงศ์คองจู่	๑๑๘
	เจ้านายและขุนนางจากอยุธยาที่ตกเป็นเชลย หรือตัวประกันไปหงสาวดี	๑๒๘
	พระสุพรรณกัลยา ชัตติยนารีแห่งราชอาณาจักรอยุธยา	๑๔๒
ภาคผนวก		๑๗๑
บรรณานุกรม		๑๗๕

คำนำเสนอ

การเมืองในประวัติศาสตร์
ราชสำนัก หงสาวดี-ศรีอยุธยา

พระสุพรรณกัลยา

จากตำนาน สู่นำประวัติศาสตร์

เรื่องราวพระสุพรรณกัลยามีปรากฏอยู่เฉพาะในเอกสารพม่าเท่านั้น เริ่มตั้งแต่พงศาวดารฉบับอุกาลา หรืออุกาลมหายาสะเวงจิตกทอมาถึงมหายาสะเวงเต๊ะ และมานนามมหายาสะเวงคอดีเป็นฉบับสุดท้าย ฉบับนี้เองเป็นที่มาของความรู้เกี่ยวกับพระสุพรรณกัลยาในหมู่ปราชญ์ฝ่ายไทยรุ่นบุกเบิกประวัติศาสตร์ พงศาวดารฉบับนี้รู้จักกันในชื่อว่าพงศาวดารฉบับหอแก้ว แปรจากต้นฉบับภาษาอังกฤษซึ่งถูกแปลมาจากภาษาพม่า เพราะฉะนั้นความรู้ชิ้นนี้เป็นต้นเค้าเกี่ยวกับพระสุพรรณกัลยาในหมู่คนไทย จึงผ่านการถ่ายทอดหลายชั้นตอน แต่อยู่ในแวดวงจำกัด ทั้งโดยเนื้อหาเรื่องราวที่ถูกกล่าวถึง และโดยเนื้อที่ความคิดอันจำกัด เกี่ยวกับบทบาทของสตรีในประวัติศาสตร์ในหมู่นักพงศาวดารและนักประวัติศาสตร์ไทย เส้นทางของพระสุพรรณกัลยาในประวัติศาสตร์ไทยจึงคับแคบนักหนา จนกระทั่ง ดร.สุเนตร เอง ได้สำแดงความแปลกใจนี้ว่า “ที่สำคัญคือ มิได้ปรากฏเรื่องราวของพระสุพรรณกัลยาในพงศาวดารไทยฉบับใดเลย จะมีก็แต่ในพงศาวดารพม่าที่มีเรื่องคัดลอกตกทอดได้” นั้น เป็นจุดเริ่มต้นหรือต้นรากแห่งตำนานพระสุพรรณกัลยา ซึ่งเป็นการเริ่มต้นการนำเสนออันเฉียบคมของ ดร.สุเนตรเกี่ยวกับพระสุพรรณกัลยา

(๘) พระสุพรรณกัลยา : จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์

เป็นที่น่าสังเกตว่า เส้นทางของพระสุพรรณกัลยาในการรับรู้ของประวัติศาสตร์ไทยนั้น กลับแพร่หลายในชนบวกล่าที่ถูกันบันทึกไว้เป็นตำนานเรื่องห่างจากวันเวลาของ “เรื่องจริง” ในประวัติศาสตร์ร่วม ๒ ศตวรรษ เมื่อมีการเขียนบันทึกคำบอกเล่าให้การลงใน คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัดฉบับหลวง, และคำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับโรงพิมพ์หมอสมิธ) นับเป็นเส้นทางอันยาวนานของผู้หญิงคนหนึ่ง กว่าจะปรากฏบทบาทของตนในอดีตของสยามประเทศ จนกลายเป็นกระแสประวัติศาสตร์ปัจจุบันร่วมสมัย และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ต้นเรื่องที่จะถูกกล่าวขานเป็นตำนานในคำให้การชาวกรุงเก่า นั้นมีที่มาจากเอกสารพม่าคือ โขธยา ยาสะเวง อีกทั้งคำให้การขุนหลวงหาวัดก็ยังถูกแปลจากต้นฉบับภาษามอญ ซึ่งล่ามมอญได้รับถ่ายทอดจากเขลยศึกไทยโดยตรงแต่ครั้งสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า นับเป็นความร้นแค้นอย่างยิ่งของเอกสารประวัติศาสตร์ไทย อีกทั้งยังปรากฏด้วยว่าเอกสารบางฉบับก็มีการตัดต่อ หรือตัดข้อความ เพิ่มข้อความ จนกลายเป็นพงศาวดารมาตรฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยมาเป็นเวลานาน ท่ามกลางความขบถย่นของเอกสารประวัติศาสตร์ที่ปรากฏเป็นเรื่องราวในการตัดต่อพงศาวดารและตำนาน ดังที่ ดร.สุเนตร ได้ตีแผ่ไว้ในงานค้นคว้าของตน เรื่องพระสุพรรณกัลยาเป็นเพียงรายละเอียดปลีกย่อยของเรื่องสมเด็จพระนเรศวรที่เรารู้จักกันเท่านั้น

ในการศึกษาเรื่องพระสุพรรณกัลยา ดร.สุเนตร มีความสามารถพิเศษที่สามารถไล่เตาะไปตามรอยต่อของเอกสารประวัติศาสตร์ จนทำให้ผู้อ่านได้มีโอกาสรู้จักตัวตนของผู้หญิงคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ มีชีวิตอยู่ท่ามกลางเงื่อนไขของสงคราม การเป็นเชลยหรือตัวประกัน? ซึ่งพงศาวดารของมหาสถูระบุไว้ว่า “อะเม็ยโยงพระพีนางในพระนริศกษัตริย์โยธยา (อยุธยา) ประสูติพระราชธิดานามเมงอทเวหนึ่ง” ตรงกับ

พงศาวดารฉบับหอแก้ว ดร.สุนทรให้ความเห็นว่าชื่อนี้เป็น “ฉายา” ที่พม่าตั้งให้สอดคล้องกับ “อุปนิสย” ของผู้ที่ถูกระบุว่าเป็น “พระพินางในสมเด็จพระนริศกษัตริย์อยุธยา” และถอดความจาก**มหายาสะเวงเต๊ะ** ตอนที่ออกเป็นภาษาไทยว่า “นางผู้เชื่อมั่นในฝ่าพันธุ์แห่งตนผู้เป็นพระพินางในพระนริศกษัตริย์โยชยา ประสูติพระราชธิดานามพระน้อยน้อยสุดทองหนึ่ง” ท้ายที่สุดได้สรุปการวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “สรุปรวมความหลักฐานข้างฝ่ายพม่าและมอญได้ว่า พระราชธิดากษัตริย์อยุธยาซึ่งหลักฐานพม่าออกพระนามว่าพระสุพรรณนั้น ได้ถูกถวายให้แก่พระเจ้าหงสาวดีข้างเผือกหรือพระเจ้าชนะสิบทิศ (ซึ่งน่าจะเป็นคนเดียวกับพระเจ้าบุเรงนองในความรับรู้ของคนไทย) แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าสมเด็จพระนเรศวรเคยถูกส่งตัวไปเป็นตัวประกันยังราชสำนักหงสาวดีแต่อย่างใด”

ถ้าเช่นนั้น เรื่องพระสุพรรณกัลยากลายเป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่อของสังคมในประวัติศาสตร์ปัจจุบันได้อย่างไร... กระแสสังคมที่เรียกร้องหาอดีตอันมีความหมายสำคัญยิ่งให้กับชาติตนาริองค์นี้ ดร. สุนทรได้พยายามหาคำตอบให้แก่ปรากฏการณ์ที่กลายเป็นกระแสสังคมปัจจุบัน โดยเริ่มกล่าวถึงการสร้างตำนานบุคคลในประวัติศาสตร์ (myth-making) ที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ อันมีต้นเค้าอยู่ในงานเขียนประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญ อาทิ **พงศาวดารเรื่องเรารบพม่า, พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช** และตำรับตำราทางประวัติศาสตร์สำหรับศึกษาของนักเรียนนายร้อยทหารบก เป็นต้น ที่เรื่องพระสุพรรณเป็นเพียงปลีกย่อยของแก่นเรื่องหลักว่าด้วยวีรกรรมรัฐชาติของสมเด็จพระนเรศวรในประวัติศาสตร์ชาติ จนกระทั่งกลายเป็น “วีรสตรี” อันเป็นภาพลักษณ์ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น และท้ายที่สุดกลายเป็น “ประวัติศาสตร์จากนิมิต” ของหลวงปู่โง้ง โสริโย วัดพระพุทธรบาทเขารวก ในหนังสือ **ย้อนรอยกรรม** ซึ่งพระสุพรรณกัลยากลายเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาท

ในประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง มิใช่เพียงแค่เรื่องผาก หรือเกร็ดเรื่องในวีรกรรมสมเด็จพระนเรศวร อัน ดร.สุเนตร ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ตอนหนึ่งว่า “หลวงปู่โง่น” ได้อาศัยตำนานใหม่สร้างให้ภาวะที่เป็นสามัญของพระสุพรรณกัลยากลายเป็นภาวะที่ศักดิ์สิทธิ์ และข้ามภพข้ามชาติ การมีอยู่และคงอยู่มิได้ถูกตีกรอบด้วยข้อเท็จจริงตามตำราและกรอบเวลาทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งปฏิบัติการเช่นนี้ไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การสร้างตำนานเกี่ยวกับพระนางให้แพร่หลายในระดับชาติ

ดร.สุเนตร ได้ขยายผลการศึกษาจากปรากฏการณ์สร้างตำนานพระสุพรรณกัลยาดังกล่าว ลงสู่ประเด็นที่ว่า ในกรอบความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าในสมัยอยุธยา นั้น สตรีผู้ศักดิ์ผู้หนึ่งดำรงฐานะและบทบาทอย่างไร ชัดตียนารีผู้หนึ่งที่เป็น “คน” ในหน้าประวัติศาสตร์ที่อาจมิได้มีคุณลักษณะเชิงประโยชน์นิยมที่นักประวัติศาสตร์มักวางกรอบความคิดเช่นนี้ไว้ตัดสินสรรพบุคคลในประวัติศาสตร์ ว่าควรแก่การสละดีเป็น **วีรบุรุษ** หรือ **วีรสตรี** ที่ทำคุณประโยชน์แก่ชาติหรือไม่ นอกเหนือจากคุณสมบัติอันมีประโยชน์อื่นๆ ตามแต่นักประวัติศาสตร์จะหยิบยก หรือสร้างหุ่นจำลองความคิด มีสตรีอีกมากในประวัติศาสตร์ที่หม่นกมลอดีตศาสตร์ให้เคลื่อนไป แต่มีพื้นที่เพียงน้อยนิดอยู่ในหน้าบันที่ประวัติศาสตร์ ความชำนาญถนัดเฉพาะของนักประวัติศาสตร์เท่านั้นที่ทำให้สามารถมองเห็นรอยต่อของประวัติศาสตร์และเอกสารประวัติศาสตร์ตามที่กล่าวมาแต่ต้นแล้ว และนั่นคือสิ่งที่ ดร.สุเนตร มอบให้แก่ผู้สนใจเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะนำไปสู่ประเด็นที่ว่าด้วยพระสุพรรณกัลยาในบริบทความสัมพันธ์ไทย-พม่า ในช่วงเวลาเมื่ออยุธยาตกเป็นประเทศราชของราชอาณาจักรพม่าในปี พ.ศ. ๒๑๑๒

ดร.สุเนตร เปิดมุมมองพระสุพรรณกัลยาใหม่ โดยเทียบเคียงกับบทบาทของสตรีคนอื่นๆ ในประวัติศาสตร์อยุธยา ซึ่งไม่เคยได้รับการหยิบยกมาศึกษาอย่างเป็นระบบ ยกเว้นกรณีสมเด็จพระสุริโยทัย (ที่ได้

รับการยกย่องเป็นวีรสตรีของชาติ) บรรดาชาติตินารีที่ปรากฏพระนามร่วมสมัย หรือคาบสมัยกับพระสุพรรณกัลยา เช่น ท้าวศรีสุตาจันทร์ พระวิสุทธิกษัตริย์ พระเทพกษัตริย์ พระสุวัฒน์ มณีรัตนาหรือเจ้าชรัวมณีจันทร์ (หนึ่งในพระมเหสีของสมเด็จพระนเรศวร) เจ้าแม่วัดคุตสิต สตรีสูงศักดิ์แห่งราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ เจ้าฟ้าสุทวดีหรือกรมหลวงโยธาเทพสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เป็นต้น เรื่องของสตรีเหล่านี้มักปรากฏในหลักฐานประเภทคำบอกเล่ามากกว่าในเอกสารพงศาวดาร แสดงให้เห็นว่า “พระสุพรรณกัลยาไม่เพียงมีตัวตนจริง แต่ยังมีบทบาทและชะตากรรมเป็นที่น่าเห็นใจ เรื่องราวของพระนางจึงเป็นที่จดจำเล่าขาน ถึงแม้ว่าเจตนาของผู้ส่งผ่านเรื่องราวหรือตำนานนั้นมุ่งเน้นไปที่พระราชประวัติและบุญญาบารมี ตลอดจนรวมถึงเดชะนาภาพของสมเด็จพระนเรศวรเป็นสำคัญก็ตามที”

ดร.สุนทร ใช้ทั้งหลักฐานข้างฝ่ายพม่าและฝ่ายไทยในการศึกษาไม่เว้นแม้แต่**วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าหงสาวดีข้างเผือก** ทำให้เป็นการศึกษาที่ลุ่มลึก เปิดเผยเครือข่ายข้อมูลออกไปกว้างขวาง และได้รู้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๖ แล้ว ที่ฝ่ายไทยได้ส่งพระธิดาของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์ไปถวายพระเจ้าบุเรงนอง (ซึ่งไม่ใช่พระสุพรรณกัลยา) สมเด็จพระมหินทร์เองก็ต้องถวายพระธิดาเช่นเดียวกัน และราชินิกุลเชื้อสายพระมหากษัตริย์อีกจำนวนมาก นี่เป็นธรรมเนียมนิยมที่ถือปฏิบัติกันในช่วงสมัยนั้น ภายใต้งบเงื่อนไขของสถานการณ์อันเกิดเป็นสิ่งที่ ดร.สุนทร เรียกว่า “ระบบตัวประกัน” ที่ราชสำนักหงสาวดีใช้ในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการเมืองกับประเทศราชในยุคราชวงศ์ต้องอยู่เรื่องอำนาจ ทำให้อนุমানได้ถึงชีวิตของพระสุพรรณกัลยาต่างแผ่นดินท่ามกลางกระแสการเมืองอันเกี่ยวกรากระหว่างรัฐ ขณะที่พระองค์ตกอยู่ในฐานะมเหสีเล็กหรือโกโละคอบ บทวิจัยของ ดร.สุนทร สรุปลงท้ายว่าแม้พระองค์มิได้อยู่ในฐานะอัครมเหสี แต่สถานภาพของการเป็นพระ

(๑๒) พระสุพรรณกัลยา : จากตำนานสุนัขประวัติศาสตร์

ราชธิดาเจ้าประเทศราชกลับสำคัญว่า และโดยนัยนี้พระสุพรรณกัลยา จึงมีชีวิตโลดเต้นอยู่ในโยงโยงของการเมืองระหว่างรัฐ จนกระทั่งผู้บันทึกพงศาวดารพม่าไม่อาจลืมที่จะกล่าวย้าถึงความสำคัญนี้ “อะเมี้ยวโยง พระพี่น้องพระนริศกษัตริย์โยชยา”

งานวิจัยชิ้นนี้จึงไม่จำเป็นเลยที่ผู้วิจัยต้องสรุป อดีตได้ชี้ให้เห็นแล้ว ว่าเงื่อนไขของประวัติศาสตร์ได้กำหนดให้ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง มี “หน้าที่” ต้องโลดแล่นในวังวนของการเมืองระหว่างประเทศ และอาจไม่เหลือเลยแม้ความทรงจำของคนรุ่นหลัง ถ้าหากไม่มีเงื่อนไขใหม่เกิดขึ้นที่ทำให้มีการหยิบยกชีวิตนี้ขึ้นมาศึกษากัน

ดร.ธิดา สารยา

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ กันยายน ๒๕๔๒

บทนำ

ตำนานพระสุพรรณกัลยา มีร่องรอยปรากฏเล่าขานและจดบันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร นับแต่ช่วงปลายอยุธยา คาบเกี่ยวถึงยุคหลังเสียกรุงในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นอย่างซ้ำ กระนั้นตำนานดังกล่าวก็มิได้เคยถูกให้ความสนใจเป็นพิเศษอันใด ผู้ปกครองสยามรัฐนับแต่สมัยอยุธยาถึงต้นกรุงธนฯ มิได้ระบุพระนามและเรื่องราวของพระนางไว้ในพระราชพงศาวดาร ขณะที่ผู้ปกครองนับแต่ยุคแห่งการสร้างรัฐชาติ ก็มิได้ให้ความสำคัญหรือยกย่องพระนางเป็นวีรสตรี เป็นที่ปรากฏชัดเจนว่ากระแสดความสนใจพระสุพรรณกัลยาในระดับชาติจนภายหลังแผ่ขยายไปถึงเมืองพม่าเพื่อนบ้าน เพิ่งจะเกิดขึ้นได้ ๓ ขวบปีโดยประมาณ (พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๒) ในช่วงที่กระแสดความนิยมได้ขยายถึงขีดสุดคือในช่วงเดือนมีนาคม ๒๕๔๒ ได้มีผู้ให้ความสนใจพร้อมพยายามให้สรรพชาติในปรากฏการณ์ดังกล่าวหลากหลายเป็นหลายมิติมุมมองงานวิจัยเรื่อง พระสุพรรณกัลยา จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์ เป็นเพียงหนึ่งในความพยายามที่จะศึกษาทำความเข้าใจเรื่องพระสุพรรณกัลยาจากมิติมุมมองทางประวัติศาสตร์ โดยนัยหนึ่งงานวิจัยมุ่งเน้นศึกษาถึง “ต้นรากแห่งตำนานพระสุพรรณกัลยา” เพื่อนำเสนอภาพการคลี่คลายของตำนาน โดยเฉพาะต้นตอของตำนานตามมีปรากฏในหลักฐานประเภทต่างๆ ทั้งข้างฝ่ายไทยและฝ่ายพม่า ตลอดจนรวมถึงการที่

ตำนานได้ถูกแต่งเสริมเติมสร้างผ่านยุคผ่านสมัยจนตกถึงช่วงที่กระแสความนิยมได้ขยายถึงขีดสุด อีกนัยหนึ่งนั้น งานวิจัยเดียวกันนี้มุ่งตีแผ่บทบาทของสมเด็จพระยาตากสินมหาราช และหลวงปู่โง่น โสรโย ในการสร้างตำนานพระสุพรรณกัลยาซึ่งได้นำมาวิเคราะห์โดยละเอียดในบทนี้

สาระสำคัญในตอนที่ ๒ ส่วนหนึ่งจะเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของพระสุพรรณกัลยา ในบริบทที่เทียบเคียงกับ “ชาติตินารี” ที่มีบทบาทและความสำคัญที่คาบยุคคาบสมัยกับพระองค์ ทั้งในปริมณฑลลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างและลุ่มอิรวดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ถูกมองข้ามความสำคัญ และถูกราวจะปราศจากพื้นที่ให้เหยียดยืนในหน้าประวัติศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่ต่างก็มีพื้นฐานและบทบาทไม่แพ้บุรุษเพศ ในการผลักดันกบฏประวัติศาสตร์ให้ขับเคลื่อน ในบทเดียวกันนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงภูมิหลังทางการเมืองในแผ่นดินพม่า อันสัมพันธ์กับฐานะและความสำคัญของพระสุพรรณกัลยา และชาติตินารีพระองค์อื่นๆ ภายใต้การสถาปนา “ตัวประกัน” อันเป็นสายใยทางการเมืองสำคัญที่ผู้ปกครองพม่ายุคทองยุคต้น อาศัยเหนี่ยวรั้งและโยงใยความสัมพันธ์กับเจ้าประเทศราชในปริมณฑลแห่งอำนาจของตน ซึ่งมีกษัตริย์ผู้ครองกรุงศรีอยุธยาครอบงำอยู่ด้วย นับแต่สงครามช้างเผือก พ.ศ. ๒๑๐๖ เป็นอย่างซ้ำ

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยไม่เพียงมุ่งนำเสนอเรื่องราวของพระสุพรรณกัลยาทั้งในด้านต้นรากความเป็นมาของตำนาน และความสำคัญของพระองค์ในบริบทประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-พม่า แต่ยังได้พยายามอย่างยิ่งที่จะตีแผ่ข้อมูลด้านพม่าที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อทางวิจัยทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อขยายมิติมุมมองแก่ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของยุคสงครามข้ามภูมิภาค พม่า-ไทย พร้อมกันไป

ผู้เขียนขอขอบคุณ แพทย์หญิงนลินี ไพบูลย์ ที่ให้ทุนวิจัยผ่าน

คณะอักษรศาสตร์ ขอขอบคุณ คุณ ชาน เวง, คุณ เตง ลาย คุณชปา จิตต์
ประทุม และคุณวิชานนท์ สำน้อย ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบความ
ถูกต้องของข้อมูลและหลักฐานข้างพม่า ขอขอบคุณ อาจารย์ธีรยุทธ
พนมยงค์ ที่กรุณาพิสูจน์อักษรให้ และขอขอบคุณ ผศ.ดร. ม.ร.ว.กัลยา
ดิงศภักดิ์ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย
มาโดยตลอด และทำยที่สุดขอขอบคุณ รศ.ดร.ธิตา สาระยา ที่กรุณา
เขียนคำนำเสนองี้ให้กับงานวิจัย

ดร.สุนทร ชุตินทรานนท์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖ กันยายน ๒๕๔๒

เจตนาารมณั

(เมื่อพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๒)

ดิฉันเคยได้รับทราบเกี่ยวกับพระประวัติของพระสุพรรณกัลยา จากคุณครูเมื่อยังเป็นนักเรียนชั้นประถม ซึ่งเป็นคำบอกเล่าที่ไม่มีในตำราเรียน

ความรู้สึกประทับใจในครั้งนั้น เกิดจากความรู้สึกในบางส่วน เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของขัติยนาารีพระองค์นี้ในแผ่นดินพม่านับร่วม ๒๐ ปี โดยวิถีชีวิตของพระองค์เองพลัดผันจากเจ้าฟ้าในแผ่นดินสยาม ไปเป็นองค์ประกันในต่างแดน จะอย่างไรก็ตาม สุานันตรต้องถูกเปลี่ยนแปลงโดยแน่ชัด

ในวันนี้ เมื่อโอกาสของชีวิตมาถึง ดิฉันมีความประสงค์จะให้ พระประวัติกระวางชัดขึ้นอย่างถูกต้อง ประกอบกับได้ศึกษางานเขียน และผลงานหลายชิ้นของอาจารย์ ดร.สุเนตร ชุตินทรานนท์ ดิฉันจึงได้ ติดต่อบัณฑิตภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอให้อาจารย์ทำบทวิจัยในพระประวัติของพระสุพรรณกัลยา ซึ่งอาจารย์ก็ได้กรุณาตอบรับจะทำวิจัยให้ โดยขอเงื่อนไขสองประการ คือ หนึ่ง ขออิสระในการทำวิจัยให้ถูกต้องตามหลักการทางวิชาการ และ สอง ขอให้การเผยแพร่ผลงานนี้ไม่มีเรื่องราวของธุรกิจ หรือผลประโยชน์มาเกี่ยวข้อง

ดิฉันรับปากอาจารย์ในสองเดือนนั้น ดิฉันได้เรียนให้อาจารย์ทราบ ว่า เมื่อผลงานแล้วเสร็จ ลิขสิทธิ์ของผลงานจะเป็นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดิฉันจะเผยแพร่ผลงานนี้ด้วยการตีพิมพ์หนังสือจำนวน ๕๐,๐๐๐ เล่ม มอบให้แก่สถาบันศึกษา สื่อมวลชน และผู้สนใจทั่วประเทศโดยไม่มีการจำหน่าย

หลายคนเคยถาม ว่าดิฉันมีความประสงค์สิ่งใดจากการนี้ ดิฉันได้ให้คำตอบเดียวสำหรับทุกคนว่า แรกเริ่มนั้นดิฉันสนใจในประวัติศาสตร์ ดิฉันนับถือความอดทน เข้มแข็งของชาติdynastyพระองค์หนึ่ง ซึ่งดำเนินพระชนม์ชีพเมื่อ ๔๐๐ ปีที่ผ่านมา อยู่เบื้องหลังการเมืองของสองประเทศอย่างแท้จริง และเป็นองค์ประกันซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลย ว่ามีความหมายที่สุดต่อประวัติศาสตร์การเมืองไทย-พม่า ในครั้งกระนั้น

แม้ว่าวันนี้ ผลงานวิจัยจะแล้วเสร็จด้วยความพยายามอย่างยิ่งของอาจารย์ ดร.สุนทร ชุตินทรานนท์ ซึ่งท่านได้ทำงานหนักอย่างมากตลอดเวลา ๑๐ เดือนที่ผ่านมา เราอาจจะยังไม่ทราบในรายละเอียดของพระองค์เพิ่มขึ้นมากนัก ยังมีปริศนาอีกมากมายที่ไม่สามารถจะหาคำตอบได้ ความเห็นของเรื่องราวของพระองค์ก็ยังคงมีหลากหลายต่อไป เนื่องจากข้อมูลขัดแย้งกันหลายประการ

อย่างหนึ่งที่ทุกคนคงปฏิเสธไม่ได้ ว่าพระองค์เป็นสตรีคนหนึ่ง มีเลือดเนื้อ จิตใจ ความรู้สึกนึกคิดเหมือนผู้หญิงทุก ๆ คนในโลก

ถ้าเป็นเรา หรือคนที่เรารัก ต้องอยู่ในสภาพเช่นนั้น จะรู้สึกเช่นไร

พระองค์เสียสละเพื่อประเทศชาติจริงหรือไม่

มีทางเลือกอื่นสำหรับพระองค์หรือไม่...

พระองค์สิ้นพระชนม์ด้วยวิธีการใด...

หรือถ้ารักแต่ตัวเอง จะทำอย่างไรที่พระองค์ทรงกระทำหรือไม่

และ...ทำไม สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงกอบกู้เอกราชได้สำเร็จ

โดยปราศจากความระแวงสงสัยเป็นระยะเวลาที่นานพอสมควร...

ในเมื่อหลายร้อยปีที่แล้ว บทบาทของผู้หญิงจะถูกมองใจล้ม มาจนถึงวันนี้จะต้องเป็นเช่นนั้นต่อละหรือ?

คำตอบทั้งหมดคงต้องถูกตีความต่อไป สำหรับชนรุ่นหลัง แต่สิ่งที่มีค่ายิ่งสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ คือ เราได้มีโอกาสเปิดหน้าต่างความรู้ใหม่จริงๆ เกี่ยวกับประเพณีของการเป็นองค์ประกัน ความเป็นไปในชีวิตของขัตติยนารีในสมัยนั้น ซึ่งบางครั้ง แม้ไม่ต้องจับศาสตราวุธมา เช่นฆ่ากับใคร ก็สามารถเปลี่ยนแปลงการเมืองได้อย่างน่าสนใจยิ่ง

ดิฉันเชื่อเสมอ ว่าดิฉันมีโอกาสอันดีของชีวิตในวันนี้ ส่วนหนึ่งมาจากความนับถือในกำลังใจของพระสุพรรณกัลยา และอีกส่วนหนึ่งมาจากความตั้งใจจริงที่จะเป็นคนดีในสังคมโดยไม่เคยต้องการสิ่งใดตอบแทน

กุศลใดอันเกิดจากการเผยแพร่ความรู้ในบทวิจัยชิ้นนี้ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสำหรับอนุชนรุ่นหลัง ดิฉันขอตั้งจิตอธิษฐานถวายเป็นทานบารมีแด่บูรพกษัตริย์ทุกพระองค์ และบรรพชนทุกท่านที่ได้มีส่วนกอบกู้เอกราชของชาติให้เราทุกคนมีแผ่นดินไทยในวันนี้

และหากความรู้จากการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อคนไทยในยุคที่เศรษฐกิจกระทบกระเทือน จากการได้รับทราบวิถีการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษอันยากลำบาก และบ่อยครั้งต้องแลกด้วยเลือดเนื้อ มีส่วนกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของคนไทยในวันนี้ให้ตระหนักในความสำคัญ และความภูมิใจในความเป็นไทย และร่วมรับผิดชอบต่อประเทศชาติด้วยการทำหน้าที่ของตนเองในวิถีทางที่ถูกต้องและสมควร ดิฉันจะยินดีเป็นที่ที่สุด

พญ.นลินี ไพบูลย์

กรรมการผู้จัดการ
บริษัท สกายไลน์ ยูนิตี้ จำกัด

คุณความดีของหนังสือเล่มนี้

ขออุทิศถวายแด่

พระสุพรรณกัลยา